

POSTANOWIENIE

29 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Pawłyszcz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 29 listopada 2023 r. w Warszawie
zażalenia J. P.

na wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 23 grudnia 2022 r., I ACa 330/22,
wydany w sprawie z powództwa J. P.

przeciwko Bank S.A. w W.

o zapłatę i ustalenie

uchyla zaskarżony wyrok.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd drugiej instancji na skutek apelacji strony pozwanej uchylił w całości wyrok Sądu Okręgowego w Lublinie z 28 lutego 2022 r., I C 164/21, i zniósł postępowanie przed tym sądem w całości.

Sąd odwoławczy ustalił, że pismem z 26 stycznia 2021 r. powód zmienił powództwo, na skutek czego postanowieniem z 2 lutego 2021 r. Sąd Rejonowy ustalił wartość przedmiotu sporu na 133 381 zł, stwierdził swą niewłaściwość i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu. Odpis modyfikującego żądanie pozwu pisma z 26 stycznia 2021 r. nie został jednak doręczony pozwanemu przez żaden z sądów pierwszej instancji i nadal zalega w aktach sprawy.

Sąd Apelacyjny uznał, że w niniejszej sprawie nie doszło do zawisłości sporu co do żądania ewentualnego zasądzenia 133 380,67 zł z odsetkami i ustalenia

nieważności umowy. Pozwany nie miał możliwości zapoznania się ze zgłoszonym w toku procesu żądaniem, ustosunkowania się doń i podjęcia ewentualnej obrony, a w konsekwencji został pozbawiony możliwości obrony swych praw. Pozwany o zmianie powództwa dowiedział się dopiero z uzasadnienia zaskarżonego wyroku.

W zażaleniu powód podniósł, że po przekazaniu sprawy Sądowi Okręgowemu odbyły się dwa posiedzenia jawne z udziałem pozwanego (17 maja 2021 r. i 17 lutego 2022 r.), który nie złożył zastrzeżeń w trybie 162 k.p.c. odnośnie niedoręczenia mu zmienionego żądania.

Sąd Najwyższy, zważył, co następuje.

Wbrew tezie Sądu odwoławczego pozwany znał zmieniony przedmiot sprawy i pismo zmieniające powództwo. Na pierwszym posiedzeniu w Sądzie Okręgowym 17 maja 2021 r. pozwanemu wyznaczono dwutygodniowy termin do złożenia wniosków dowodowych, których potrzeba wynikała z wyjaśnień powoda złożonych na posiedzeniu. Wykonując to postanowienie pozwany pismem z 31 maja 2021 r. podniósł, że potrzeba powołania nowych dowodów nie wynika jedynie z wyjaśnień powoda, lecz także „w związku z treścią Pisma z rozszerzeniem powództwa”.

Powołana przez Sąd Apelacyjny uchwała 7 sędziów SN z 11 grudnia 2018 r., III CZP 31/18, OSNC 2019/4/35, stanowi, że *odpis pisma procesowego zawierającego rozszerzenie powództwa nie podlega doręczeniu na podstawie art. 132 § 1 k.p.c.*, a w uzasadnieniu uchwały wskazano, że rozszerzenie powództwa podlega rygorom pozwu. Oczywiście prawidłowym postępowaniem po zmianie powództwa, innej niż jego ograniczenie czyli częściowe cofnięcie pozwu, jest nadanie biegu pismu zawierającemu zmianę tak jak pierwotnemu pozwowi, i dopiero z chwilą doręczenia pozwanemu tego pisma powstaje stan zawisłości sprawy (tak w uzasadnieniu uchwały). Jednakże naruszenie tych reguł nie może automatycznie oznaczać nieważności postępowania.

Problemy z ustaleniem daty zawisłości sporu co do nowego kształtu żądania nie mogą spowodować nieważności postępowania, skoro 31 maja 2021 r. stan niezawisłości już niewątpliwie istniał, a pozwany nie żądał powtórzenia jakiejkolwiek czynności z posiedzenia 17 maja 2021 r. Nie żądał także wydania mu zalegającego

wciąż w aktach odpisu pozwu. Sama wiedza o treści pisma zmieniającego powództwo nie musi oznaczać stanu zawisłości sprawy, jednak pismem z 31 maja 2021 r. pozwany nie tylko oświadczył wiedzę o piśmie, lecz także podjął obronę przed zmienionym żądaniem.

Podstawy nieważności obejmują 5 jednoznacznie sformułowanych podstaw (art. 379 pkt 1-4 i 6 k.p.c.) oraz pozbawienie strony możliwości obrony swych praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.). Ta ostatnia podstawa nie jest tożsama z naruszeniem jakiegokolwiek konkretnego przepisu. Sąd drugiej instancji rozważając zastosowanie art. 379 pkt 5 k.p.c. powinien zbadać przebieg całego postępowania przed sądem pierwszej instancji przed dokonaniem oceny, że stronę pozbawiono możliwości obrony swych praw, do czego w przypadku szczególnego zbiegu okoliczności może dojść także bez naruszenia litery jakiegokolwiek przepisu. Z kolei niemal każde naruszenie przepisów postępowania, prowadzące do naruszenia praw jednej ze stron, może zostać naprawione w toku dalszego postępowania, przynajmniej w zakresie możliwości obrony praw strony w tym konkretnym procesie.

W niniejszej sprawie pozwany pismem z 31 maja 2021 r. oświadczył, że zna pismo zawierające rozszerzenie powództwa (mimo niedoręczenia go przez Sąd i braku w piśmie oświadczenia o wysłaniu go pozwanemu), więc nie zachodzi pozbawienie możliwości obrony przed zmienionym powództwem. Pozbawienie tej możliwości nie zachodziłoby także w razie braku przyznania się pozwanego do wiedzy o zmianie powództwa w piśmie z 31 maja 2021 r., gdyż cały przebieg postępowania przed Sądem Okręgowym świadczy o tej wiedzy, co powód wykazał w zażaleniu.

Ponieważ nie zachodzi wskazana przez Sąd Apelacyjny przyczyna nieważności postępowania z art. 379 pkt 5, zaskarżony wyrok podlegał uchyleniu na podstawie art. 394¹ § 1¹ i 3 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.

Sąd Najwyższy zwraca uwagę na nieprawidłowe uznanie za ewentualne żądań zgłoszonych pismem z 26 stycznia 2021 r. Żądaniem ewentualnym jest żądanie zgłoszone wyłącznie na wypadek oddalenia w całości żądania głównego. Tymczasem powód zgłosił żądanie ustalenia nieważności umowy i zwrotu całości

swoich świadczeń (rat kredytu), tj. zapłaty 133 380,67 zł, na wypadek uznania, że umowa kredytu jest w całości nieważna, a nie na wypadek oddalenia powództwa co do żądania podstawowego. Zatem żądanie, określone zarówno przez powoda jak i sądy obydwu instancji, jako ewentualne, było w istocie żądaniem podstawowym, najdalej idącym. Żądanie zwrotu części świadczeń kredytobiorcy, tj. zapłaty 56 213,18 zł, także nie było żądaniem ewentualnym w stosunku do żądania ustalenia nieważności umowy i zwrotu całości świadczeń. Po zmianie powództwa kredytobiorca żądał przede wszystkim ustalenia nieważności umowy i zwrotu wszystkich sum zapłaconych w wykonaniu tej umowy w okresie wskazanym w uzasadnieniu. Podtrzymując pierwotne żądanie zapłaty 56 213,18 zł powód wskazywał, że przynajmniej częściowo jego wpłaty na rzecz pozwanego banku są świadczeniem nienależnym nawet przy założeniu ważności umowy, ze względu na abuzywność niektórych postanowień umowy. Alternatywne uzasadnienie żądania zapłaty nie oznacza, że powód zgłosił żądanie ewentualne. Żądanie zwrotu całego świadczenia nie może być żądaniem ewentualnym w stosunku do żądania zwrotu części tego samego świadczenia i odwrotnie.

Na podstawie art. 130 § 1 k.p.c. mylne oznaczenie żądania jako ewentualnego nie wiązało Sądu pierwszej instancji, który powinien orzec wyłącznie o żądaniu ustalenia nieważności umowy oraz zapłaty 133 380,67 zł. Obecnie w wyroku Sądu Okręgowego są dwa sprzeczne rozstrzygnięcia: zasądzenie sumy 133 380,67 zł tytułem zwrotu świadczeń powoda na rzecz pozwanego oraz oddalenie powództwa co do żądania zapłaty sumy 56 213,18 zł, stanowiącej część świadczeń powoda w wysokości 133 380,67 zł.

Z uzasadnienia wyroku Sądu pierwszej instancji wynika, że celem wyroku było uwzględnienie w całości żądania zapłaty 133 380,67 zł, co umożliwia usunięcie pozornego „rozstrzygnięcia” o żądaniu zapłaty części tej sumy w trybie art. 350 k.p.c. Uzasadnienie Sądu Okręgowego do „rozstrzygnięcia” o żądaniu zapłaty 56 213,18 zł zupełnie nie koresponduje z tym żądaniem. Sąd stwierdził brak interesu prawnego w żądaniu uznania postanowienia wzorca umowy za niewiążące konsumenta, mimo braku takiego żądania w pozwie. Powód żądał zapłaty, czyli świadczenia, przy którym nie bada się interesu prawnego, gdyż jest on oczywisty. Powód zawsze ma interes w uzyskaniu tytułu egzekucyjnego na żądane

świadczenie i nie jest rzeczą sądu ocena, czy dochodzone świadczenie jest powodowi potrzebne. Nawet w przypadku posiadania tytułu egzekucyjnego innego wyrok (np. aktu notarialnego o poddaniu się egzekucji) powód może dochodzić świadczenia powództwem, aczkolwiek zbędność procesu może mieć wpływ na rozstrzygnięcie o kosztach. Ponadto powód może mieć interes w uzyskaniu orzeczenia wyposażonego w powagę rzeczy osądzonej, czego nie zapewniają pozasądowe tytuły egzekucyjne.

(A.T.)

[ms]